

■ УДК 784.9:398.831

В. М. Откидач, доктор мистецтвознавства, професор, Харківська державна академія культури, м. Харків

ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ ВИКОНАВЦЯ: ШЛЯХИ СТАНОВЛЕННЯ (ЧАСТИНА ПЕРША)

Розглянуто музику як вид творчості, її вплив на людину, особливо в дитячому віці, цілющі властивості, елементи естетичної насолоди, вплив на світогляд людини. Проаналізовано аспекти творчої діяльності естрадного виконавця на ранньому етапі. Пісенну продукцію, що підлягає вивченню, поділено на три основні блоки: фольклорний, класичний та естрадний. Зазначено, що фольклорна спадщина є першим і багатющим джерелом пізнання, зокрема музичної науки, дітьми. Другим джерелом пізнання музики підлітком є класична спадщина, де нагальними постають питання культури співацького звука в дітей, розвитку музичних здібностей та мислення юних вокалістів, формування художнього смаку. Третьою складовою дитячого репертуару є пісні естрадного спрямування.

Ключові слова: творчість, музика, естрада, естрадний спів, концертний виступ.

В. Н. Откидач, доктор искусствоведения, профессор, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ТВОРЧЕСКАЯ ЛИЧНОСТЬ ИСПОЛНИТЕЛЯ: ПУТИ СТАНОВЛЕНИЯ (ЧАСТЬ ПЕРВАЯ)

Рассмотрены музыка как вид творчества, ее влияние на человека, особенно в детском возрасте, целебные свойства, элементы эстетического наслаждения, влияние на мировоззрение человека. Проанализированы аспекты творческой деятельности эстрадного исполнителя на раннем этапе. Песенная продукция, подлежащая изучению, разделена на три основных блока: фольклорный, классический и эстрадный. Указано, что фольклорное наследие является первым и богатейшим источником познания, в частности музыкальной науки, детьми. Вторым источником познания музыки подростком является классическое наследие, где насущными становятся вопросы культуры певческого звука у детей, развития музыкальных способностей и мышления юных вокалистов, формирование художественного вкуса. Третьей составляющей детского репертуара являются песни эстрадного направления.

Ключевые слова: творчество, музыка, эстрада, эстрадное пение, концертное выступление.

V. M. Otkydach, Doctor of Art Criticism, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE PATH TO BECOMING: A CREATIVE PERSON

The author considers music as a form of art, its impact on people, especially children, its healing properties, the elements of aesthetic pleasure, the impact on a person's worldview. Analyzed are aspects of creative activity of a performing artist at an early stage. Song production is divided into three main parts: folk, classical and pop. Folk heritage is the first and the richest source of knowledge children, are particularly influenced by music. The second source of knowledge of music for teenageric classical heritage, which facilitates formation of singing in children, the development of musical abilities and thinking of young singers, as well as artistic taste. The third component of the child's repertoire are pop songs.

Key words: creativity, music, pop music, vaudeville singing, concerto performance.

Означена проблема завжди буде актуальною, оскільки становлення творчої особистості естрадного виконавця, особливо на ранньому етапі, постійно потребує зусиль багатьох людей — як керівників, так і власне виконавців.

Музика — це вид творчості, з яким кожен має справу постійно, незалежно від способу життя, статусу й рівня інтелекту. Музика глибоко вкорінена в людській природі. Мозок з раннього дитинства налаштований на її сприйняття. Уже в перші місяці життя діти відрізняють гармонію від дисонансів. Музика являє собою складну комбінацію звуків, тембрів, акцентів, ритмів, що підпорядковуються певним правилам.

Доведено, що музика значно впливає на людину: заспокоює, надихає на творчість, посилює віру, допомагає відновити сили. Кожен бере від музики те, що йому необхідно на певний момент, те, чого потребує.

Цілюща сила музики відома протягом тисячоліть. У багатьох культурах неможливо виокремити музику, медицину й релігію, оскільки музика діє на численні фізіологічні процеси як ліки: якщо подобається, активізує не тільки ділянки мозку, що обробляють звукову інформацію, а й так звану заохочувальну систему організму.

Сприйняття мистецтва через спів — важливий елемент естетичної насолоди. Відбиваючи дійсність і виконуючи пізнавальну функцію, текст пісні й мелодія впливають на людину, виховують її, формують погляди та почуття. Музика може повністю змінити світогляд

людини, навіть спонукати її до тих чи інших учинків. Психологи впевнені, що спів може допомогти у вирішенні багатьох проблем.

Отже, чим раніше дитина долучиться до музики, тим імовірніше формування творчої особистості, здатної долати будь-які проблеми на концертній естраді.

Аналіз останніх досліджень свідчить про те, що комплексно цю проблему мало хто вивчав. Означену тему побіжно розглядали у своїх публікаціях деякі дослідники, зокрема Д. Богоявленська, І. Калошина, Є. Басін, М. Бурно, Є. Варламова, В. Андреев, А. Кислов та ін.

Усі автори, зазвичай, зосереджені на одній якійсь проблемі — постановці голосу, гігієні, специфічному ставленні до дитячого голосу, інших питаннях вокального виконавства, практично не розглядаючи становлення юної творчої особистості, поєднуючи триєдність репертуару через фольклор, класичну спадщину та естрадні твори.

Мета статті — розкрити сутність творчої особистості естрадного виконавця та надати деякі поради щодо її становлення.

Запропонована тема не нова, адже немало науковців, методистів, педагогів намагалися своїм баченням вирішити існуючі проблеми. На жаль, ці питання в більшості випадків спрямовані на дорослого виконавця.

Отже, ця стаття акцентує увагу саме на становленні творчої особистості в підлітковому віці, що є, на наш погляд, надзвичайно важливою проблемою дитячої педагогіки й естрадного вокального виконавства.

Виклад матеріалу дослідження. Пісенну продукцію сучасності можна поділити на три основні блоки: фольклорний, класичний та естрадний. Саме в такій послідовності і розглянемо все, що пов'язано із цими секторами.

Ознайомлення з музикою в юному віці найчастіше відбувається на основі вивчення фольклорної спадщини. Народна творчість, особливо пісенна, є першим і багатющим джерелом пізнання, зокрема музичної науки дітьми.

За нинішнього часу, повного динамізму, змін, активізації людського фактора та його ролі в соціально-економічному й культурному розвитку суспільства, засвоєння цінностей традиційної національної культури набуває особливого значення. Відповідним унікальним засобом передачі духовно-ціннісного досвіду попередніх генерацій є фольклорна спадщина.

Народна творчість завжди була невіддільною від життя людини, відбиттям її світогляду та психології, всього накопиченого століттями. Такий цінний досвід конче потрібний саме молодшому поколінню, яке віднайде в цій творчості відповіді практично на всі запитання, які ставить перед ним життя.

Фольклор також набув здатності до морального очищення й оздоровлення, що є запорукою та необхідною умовою духовного і фізичного здоров'я людини.

Ще одна цікава деталь, яку усвідомлюють ще не всі викладачі та керівники фольклорних гуртів, ансамблів, об'єднань, окремих виконавців. У лонах фольклору сформувалася народна педагогіка — механізм розвитку й виховання молодого покоління. Узагальнення науково-педагогічних досліджень у цій галузі надає змоги розглядати народну педагогіку як сукупність педагогічних уявлень і виховного досвіду, традицій взаємовідносин і взаємодій між усіма членами родини й суспільства. Народна педагогіка найбільшого втілення набула в усній народній творчості, звичаях і обрядах, різноманітних музично-фольклорних жанрах. Саме позитивний духовний досвід поколінь, сконцентрований у народному мистецтві, і може стати тим дієвим засобом, що сприятиме повноцінному розвитку позитивних рис молодій людині.

Очевидно, проблема виховання молодій людині нині набуває особливих масштабів у зв'язку з падінням морального суспільного тону. Тому так важливо забезпечити збереження душевної рівноваги як валеологічної властивості, необхідної для нормального функціонування людського організму.

Через фольклорні форми мистецтва передаються культурно-історичні традиції народу. Тому зокрема український фольклор, який є унікальною й самобутньою культурою предків, усвідомлювати має сучасне суспільство як значний фактор духовності, спадковості поколінь, долучення до національних життєвих основ.

Фольклор являє собою повну палітру загальнолюдських і суспільних цінностей, культивує головні вітальні цінності — життя, здоров'я, спілкування. Усе це надає змоги стверджувати, що фольклор є дієвим фактором збереження психічного, фізичного й духовно-морального здоров'я людини.

Фольклор є поліфункціональним. Поряд із розважальною функцією, що знімає фізичне напруження після тяжкої праці, він має й іншу, психотерапевтичну. Подібно до будь-якої інформаційно-емоційної мовної системи, фольклор має власні методи опанування.

У цьому сенсі фольклор є ідеальною платформою для розвитку всіх органів чуття, пам'яті, уваги, волі, формування культурно-естетичного сприйняття як свого народу, так і інших національностей.

Ідею щодо терапевтичного впливу традиційного фольклору висловлювали здавна й неодноразово. У фольклорі можна споглядати природну систему, що забезпечує здорову взаємодію людини з навколишнім середовищем, людьми і самим собою.

Усе це свідчить про доцільність залучення школярів та підлітків до традиційного українського фольклору для вирішення арт-терапевтичних завдань сучасної здоров'язбережувальної педагогіки.

Справді, мало хто наважиться заперечувати роль та значення впливу традиційної культури на будь-які верстви населення. І все-таки найбажанішою аудиторією для фольклористів залишається молоде покоління, якому потрібно встигнути передати численні художні цінності й не втратити ті багаті національні надбання, які виплекав український народ.

Відомо, що особливо продуктивним є опанування музичного фольклору. Через єднання, характерне для українського музичного фольклору, здійснюються ефективні «зняття» емоційного напруження, що позитивно впливає на тіло та душу молодої людини. Навіть спеціалісти-психотерапевти відзначають, що в результаті лікування засобами музичного фольклору терапевтичний ефект спостерігається одразу після закінчення занять. До речі, лікує не тільки фольклор, а й інші заняття музикою та співом.

У процесі залучення до музичного фольклору одночасно здійснюється танцювально-рухова терапія: жанрове різноманіття народних пісень, постійна зміна ритмів, різні за рисунки танців, автентичні рухи. Оскільки рухи пов'язані з нервовою системою, можна стверджувати, що різноманітні граціозні танцювальні рухи здатні певною мірою поліпшувати якість життя.

Отже, аналіз ще не численних наукових досліджень у галузі фольклорної арт-терапії надав змоги дійти деяких загальних висновків.

1. Сила впливу фольклорної музики на молоде покоління має певне наукове пояснення. Відомо, що музичне переживання як один з проявів вищої нервової системи пов'язане з життям усього людського організму. Зміни в диханні, кровообігу, моторних відчуттях — лише частка органічних змін, які відбуваються під впливом музичного переживання.

2. У музичному досвіді дитини, що формується під впливом фольклору, набуває подальшого розвитку музично-образне мислення.

3. Розуміння підлітками загальної виразності та яскравості музичної мови фольклору слугує тією базою, яка сприяє майбутньому розумінню виразного значення ладу, ритму, метра, мелодії і гармонії.

4. Важливим фактором розвитку дітей стають ігрові ситуації, що пропонують фольклорні твори. Народні музичні ігри активізують здатність дітей самостійно мислити та діяти. Гра, як універсальний засіб спілкування, формує в дітей навички взаємовідносин з колективом і вміння координувати свою поведінку із життям.

5. Використання всієї сукупності зазначених форм залучення підлітків до традиційного музичного фольклору, зрештою, сприяє повноцінному тілесному, душевному й соціальному благополуччю, що, власне, й відповідає сучасним вимогам педагогіки, культурним настановам суспільства.

Другим джерелом пізнання музики підлітком є класична спадщина. У цьому сенсі вельми цінні поради надає Н. Полякова в розвідці «Детский вокальный репертуар» [13], на якій ґрунтуватиметься стаття.

На початку XXI ст. значно посилився інтерес до дитячого сольного співу, про що свідчать різноманітні вокальні конкурси та фестивалі, які регулярно відбуваються в різних країнах. Немало музичних шкіл і різних закладів музично-естетичного виховання відкривають вокальні відділення. В аматорському середовищі також спостерігається зацікавленість дитячим співом, його становленням та розвитком.

Цілком зрозуміло, що за цей час окреслилися і проблеми цієї нової структурної одиниці музичного мистецтва. Нагальними постають питання культури співацького звука в дітей, розвитку музичних здібностей та мислення юних вокалістів, формування художнього смаку. Не менш важливі й аспекти творчого розвитку та духовного зростання підростаючого покоління.

Вирішення цих проблем тісно пов'язане з вокальним репертуаром, який виконують діти, що може як сприяти їх усесторонньому розвитку, так і негативно впливати на голос дитини, гальмувати музичне, інтелектуальне та духовне зростання особистості.

Питання бережного ставлення до дитячого голосу нині є одним з основних у вокальній педагогіці. Дехто вважає, що дітей узагалі не слід долучати до сольного співу. Причину вбачають у тому, що

інколи заняття призводять не до розвитку, а втрати голосу. Такий результат, зазвичай, є наслідком помилок як у методиці роботи, так і в доборі репертуару. На жаль, загальноприйнятної й апробованої програми з дитячого сольного співу немає, хоча й існує немало позитивних результатів вокальної роботи з дітьми.

Не акцентуючи на питаннях методики, зауважимо, що вокальна техніка в дитячому віці опановується значно швидше, ніж у дорослому. При цьому принципових відмінностей у роботі дихання й організації роботи комплексу «вокальних» м'язів у дитини та дорослого немає, але звучання дитячого голосу відрізняється від дорослого як тембром, так і гучністю. Дитина не повинна співати на межі свої сил: оскільки її голос ще формується, ставитися до нього слід ощадливо. Сила голосу випрацюватиметься поступово, в процесі опанування вокальної техніки, і ніяк не може бути першорядним завданням для учня.

Викладач має стежити слідкувати за тим, наскільки органічно звучить голос дитини, постійно прагнучи свободи звукодобування при дотриманні вокальної техніки. Тільки таким чином можна вирішити проблему охорони та розвитку дитячого голосу.

Водночас, у класі сольного співу розвивають гнучкість голосу, навички кантиленного співу, вміння розуміти й утілювати у своєму виконанні композиторський задум, розрізняти стилі, вивчати питання фразування та смислових акцентів. Це все зможе в дитині виховати не «вокаліста», а Музиканта. У такому разі, після мутації в підлітковому віці, на основі здобутих у дитинстві знань і музичних уявлень, у комплексі з вокально-технічною підготовкою поступово формується та розвивається дорослий голос із перспективою продовження співацької діяльності.

Найважливішою умовою гармонійного розвитку голосу й творчої особистості є вдалий добір репертуару. Як відомо, «правильно підібраний матеріал виховує голос, навіть за відсутності педагогічних зауважень» [5, 319]. На основі досвіду можна назвати основні складові дитячого вокального репертуару — класичні мініатюри, народні та сучасні наспівні пісні, за стилем близькі до класичної музики, і вокалізи. Увесь цей матеріал необхідно класифікувати за ступенем вокально-технічної складності змісту. Репертуар має відповідати можливостям дитячого голосу та завданням кожного етапу його розвитку.

Дитячий голос слід ретельно охороняти, з чого випливає питання його експлуатації. Часто педагоги, бажаючи продемонструвати результативність своєї роботи, буквально «вижимають»

з дитини все, що вона може, жодним чином не турбуючись про майбутнє. Проте драматично насичені твори, що потребують від виконавця підвищеної емоційності, несумісні з дитячим репертуаром, оскільки вони провокують форсований спів. Можливо, нині ще не всі розуміють, наскільки згубне для дитячого голосу виконання дорослого репертуару.

Нарешті, третьою складовою дитячого репертуару є пісні естрадного спрямування. Звичайно, не можна нехтувати цим пластом музичної творчості, оскільки початківець-музикант має з дитинства опановувати музичний матеріал різних стилів, жанрів і напрямів.

Звісно, сучасні пісні для дітей мають бути наявні в репертуарі, але вибирати їх слід грамотно, оцінюючи як з точки зору художньої цінності, так і за стилістичною суттю. Більшість сучасних дитячих пісень написані в стилі популярної естрадної музики. Зважаючи на той фактор, що сучасні діти зростають у звуковому полі поп-культури, подібний репертуар, зазвичай, вони засвоюють легко. Не заперечуючи права на існування естрадної музики як виду, інколи слід замислюватися, яку роль вона відіграє не тільки в суспільному житті, а й у становленні життєвих принципів молодшої особистості.

Бажання дитини співати — це самовираження індивідуальності, і вокальна музика повинна бути засобом виявлення її творчого потенціалу. Поп-культура сучасності, зазвичай, не сприяє розкриттю особистісно-суб'єктивного в людині, а прилаштовує її духовні запити під усереднений шаблон комерційного формату.

Немало викладачів сольного співу, щоб зменшити свої напруження та навантаження, відмовляються від класичного репертуару, використовуючи в роботі з учнями переважно «модні» пісні з мюзиклів, мультфільмів, інколи дорослих виконавців, пояснюючи таку позицію небажанням дітей співати класику.

На нашу думку, необхідно знайти «золоту середину», використовуючи в репертуарі і класичні, й естрадні твори. Щодо класичної музики — необхідні загальна культура та музична вихованість самого викладача, оскільки він може і повинен долучати учня до світу прекрасного, музичних емоцій та почуттів, продемонструвати красу й різноманітність цієї музики. І лише в такому разі дитина через власну творчість, вокальний та музичний розвиток навчиться розуміти та любити класичну музику.

Ще одна важлива складова виховання дитини — це її здоров'я, незалежно від того, співає вона фольклор чи естрадний твір. Турбота про здоров'я — фізичне і духовне — це головне для

вихователів, керівників та педагогів. «Гламурні» пісні, латиноамериканські танці у виконанні 9–10-літніх підлітків впливають як на них самих, так і суспільство загалом не найкращим чином. У жодному разі не йдеться про заборону подібних творів. Оскільки дітям подобається співати, їм необхідно надати високохудожній матеріал, збагачуючи духовне життя й виховуючи любов та повагу до цінностей світової і вітчизняної культури.

Список використаних джерел

1. Детский голос / под ред. В. Шацкой. — М. : Педагогика, 1970. — 231 с.
2. Дмитриев Л. Основы вокальной методики / Л. Дмитриев. — М. : Музыка, 2007. — 368 с.
3. Добровольская Н. Что надо знать учителю о детском голосе / Н. Добровольская, Н. Орлова. — М. : Музыка, 1972. — 32 с.
4. Кирнарская Д. Музыкальные способности / Д. Кирнарская. — М. : Таланты-XXI век, 2004. — 496 с.
5. Коган Г. У врат мастерства / Г. Коган. — М. : Классика-XXI век, 2004. — 496 с.
6. Откидач В. Діти і фольклор : культурологічні роздуми / В. Откидач // Традиційна культура в умовах глобалізації, сучасні соціокультурні практики : матер. міжнар. наук.-практ. конф. 29–30 жовтня 2010 р. — Харків : Видавець Савчук О.О., 2010. — С. 134–138.
7. Откидач В. Концертний виступ естрадного співака : психологія підготовки / В. Откидач // Культура України : зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. культури ; за заг. ред. В. Шейка. — Харків : ХДАК, 2011. — Вип. 35. — С. 247–254.
8. Полякова Н. Детский вокальный репертуар : формирование личности юного музыканта и его голоса / Н. Полякова // Муз. жизнь. — № 4. — 2011.
9. Федонюк В. Детский голос. Задачи и метод работы с ним / В. Федонюк. — СПб. : Союз художников, 2003. — 61 с.
10. Яковлева А. Искусство пения / А. Яковлева. — М. : ИнформБюро, 2007. — 476 с.

References

1. Detskii golos / pod red. V. Shazkoj. — M. : Pedadodika, 1970. — 231 s.
2. Dmitriev L. Osnovy vokalnoi metodiki / L. Dmitriev. — M. : Muzyka, 2007. — 368 s.
3. Dobrovolskaia N. Chto nado znat uchiteliu o detskom golose / N. Dobrovolskaia, N. Orlova. — M. : Muzyka, 1972. — 32 s.
4. Kirnarskaia D. Muzykalnye sposobnosti / D. Kirnarskaia. — M. : Talanty-XXI vek, 2004. — 496 s.
5. Kogan G. U vrat masterstva / G. Kogan. — M. : Klassika-XXI vek, 2004. — 496 s.

6. Otkydach V. Dity i folklor : kulturolohichni rozdumy / V. Otkydach // Tradyziina kultura v umovakh hlobalisazii, suchasni sotsiokulturni praktyky : konf. 29–30 zhovtnia 2010 r. — Kharkiv : Vydavets Savchuk O. O. — S. 134–138.
7. Otkydach V. Konzertnyi vystup estradnoho spivaka : psykholohia pidhotovky / V. Otkydach // Kultura Ukrainy : zb. nauk. pr. — Kharkiv : KHDAAK, 2011. — Vyp. 35. — S. 247–254.
8. Poliakova N. Detskii vokalnyi repertuar / N. Poliakova // Muz. zhizn. — № 4. — 2011.
9. Fedoniuk V. Detskii golos / V. Fedoniuk. — SPb. : Soiuz khudozhnikov, 2003. — 61 s.
10. Yakovleva A. Iskusstvo peniia / A. Yakovleva. — M. : InformBiuro, 2007. — 476 s.

■ UDC 784.9:398.831

Otkydach V. M., Doctor of Art Criticism, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv
otk48@mail.ru

THE PATH TO BECOMING: A CREATIVE PERSON

The aim of this work is to explore music as a form of creativity in children's singing and the processes of formation of creativity at the initial stage. An attempt is made to describe the essence of the creative personality of a performing artist. Unfortunately, many teachers-methodologists often disregard these problems.

The research methodology. Applied basic classification method.

Results. It has been found that at an early stage of formation of the creative personality, you need to apply a variety of song starting material. It has been shown that the best way is the use of three main song blocks: folk, classical and pop. From all this it follows those children should immediately get good artistic song material. The provision of such material enriches their spiritual life and cultivates love and respect for the values of the world and national culture.

The novelty. An attempt is made to focus the training of the creative personality at an early stage through the study of folk, classical and pop heritage of world culture. This approach yields positive results.

Practical significance. Teachers in various studios and schools can find the information in this study useful for developing a new strategy for teaching children at an early stage.

Key words: creativity, music, pop music, vaudeville singing, concerto performance.

Надійшла до редколегії 26.02.2015 р.